

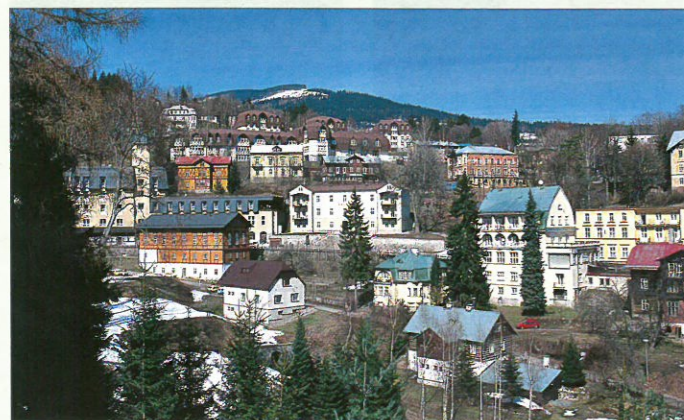

Už po staletí se učí spolu žít – člověk a hory. V minulosti v horách přežívali ti, jimž nevalily drsné podmínky vysokých poloh a těžká práce. Dnes najdeme i na těch nejmíň přístupných místech našich hor většinu vymožeností technického pokroku, jak jej hrdě nazýváme. Přetvořili jsme značnou část našeho přírodního prostředí. O tom, kde se nám to tak plně nepovedlo, jsme si povídali v předchozích číslech časopisu.

Dnes se budeme věnovat těm částem přírody, na jejichž přetvoření se člověk významně podílel. Někde to bylo ke prospěchu, někde se povedl pravý opak. V rámci mapování biotopů soustavy Natura 2000 se **biotopy silně ovlivněné nebo vytvořené člověkem** zařazují do skupiny označené písmenem X.

X1 – Urbanizovaná území

Tento biotop najdeme všude tam, kde vyrostly obce a města. Popisujeme jim zastavěné části měst a obcí, dále průmyslových nebo zemědělských objektů. Také sem zahrnujeme parky, menší lesíky nebo

Příkladem biotopu X1 je zastavěné území Janských Lázní

ČLOVĚK A HORY VIERA HORÁKOVÁ

stromořadí vyskytující se na volných plochách mezi zástavbou. Ale pozor! Pokud se mezi zástavbou nachází některý z biotopů, které jsme charakterizovali v předchozích číslech časopisu, v tom případě se biotop vymezení jako enkláva uvnitř zastavěného území.

X2 – Intenzivně obhospodařovaná pole a X3 – Extenzivně obhospodařovaná pole

Nejprve se nabízí vysvětlení pojmů intenzivní a extenzivní obhospodařování. U **intenzivního hospodaření** se obvykle hospodáří na rozsáhlých plochách polí. Ty jsou pravidelně ošetřovány různými chemickými látkami, např. herbicidy (látky na hubení plevelů). Proto také na těchto polích plevel nenajdeme, možná tak v úzkých pruzích na jejich okrajích.

Extenzivní obhospodařování se týká hospodaření na menších plochách polí, hlavně na záhumencích a malých soukromých políčkách. Používání chemických přípravků je obvykle malé, nebo žádné. Také zde nalezneme vyšší zastoupení druhů plevelných rostlin. Možná to bude pro vás překvapením, když napíšete, že některá společenstva plevelů mohou být vzácná. Ale skutečně tomu tak je. Týká se to zejména teplejších oblastí naší republiky, kde se začalo hospodařit mnohem dříve než ve vyšších polohách. Na těchto místech rostou ty druhy plevelů, které provázely člověka od samotného začátku, tedy od doby jeho prvních zemědělských pokusů. Na to, že se systém hospodaření od dávných dob změnil, reagovaly i některé druhy plevelů – začaly postupně mizet a staly se vzácností.

X5 – Intenzivně obhospodařované louky

Tyto louky jsou na tom podobné jako biotop X2. Zdaleka neoplývají barevností květů různých bylin, jako je tomu například u ovsíkových luk. Obvykle tady převládají dva nebo tři druhy trav, např. psárka luční, srha říznáčka, jílek mnohokvětý, nebo je louka oseta jetelem. Tyto louky bývají, na rozdíl od již zmiňovaných ovsíkových luk, sečeny několikrát do roka.

◀ Dlouhé linie stromů a keřů v okolí města Rokytnice nad Jizerou

X6 – Antropogenní plochy se sporadickou vegetací mimo sídla, X7 – Ruderální bylinná vegetace mimo sídla a X8 – Křoviny s ruderálními a nepůvodními druhy

I v otevřené krajině, mimo lidská sídla, se nalézají místa zasažená lidskou činností. V případě biotopu **Antropogenní plochy se sporadickou vegetací mimo sídla (X6)** sem zařazujeme např. vybetonované nebo vyasfaltované plochy (silnice, točny autobusů), dále těžební jámy, výsypky, haldy, lomy nebo šterkovny. Na těchto místech může být vegetace vyvinuta jenom nepatrně, pokrývá třeba jenom 10 % plochy, nebo zatím úplně chybí. I v takovém případě se mapovaný polygon zařadí do zmíněného biotopu.

Tak jak na polích rostou plevely, jsou na lidská sídla vázány tzv. ruderální druhy rostlin. Jsou to jednoleté nebo vytrvalé rostliny, které ke svému životu potřebují lidskou činnost. Rády osidlují místa, o která nikdo nepečuje, např. zbořeniště, opuštěné průmyslové nebo zemědělské areály, nesekané příkopy, hnojště.

Podobná místa využívají i mnohem nebezpečnější druhy rostlin, které označujeme jako invazní. Jsou to obvykle rostliny, které se na naše území dostaly z dalekých zemí, či dokonce jiných světadílů (např. křídlatka japonská, zlatobýl kanadský). Ve většině případů jim k tomu pomohli lidé, zejména díky železniční a lodní dopravě. Nebezpečí pro naši přírodu pramení v jejich rychlém šíření na úkor domácích druhů rostlin. Společenstva zmíněných rostlin zařazujeme pod jednotku **Ruderální bylinná vegetace mimo sídla (X7)**.

Podobný charakter, jako měly předchozí biotopy, má i biotop **Křoviny s ruderálními a nepůvodními druhy (X8)** s tím rozdílem, že jej můžeme objevit jak v zastavěném území obcí a měst, tak i mimo něj. Radíme sem křoviny s výskytem ostružiníků, bezu černého, ale také vysazování nepůvodní olše zelené přímo na území národního parku. V této jednotce však také nalezneme oblíbené a krásné kvetoucí pruhy šefříků, vysazované ve městech a obcích.

Těžba surovin vždy představuje velký zásah do přírodního prostředí

Pro popsání jednotky platí stejné pravidlo jako v případě biotopu X1 – pokud se mezi mapovanou vegetací nalézá některý z biotopů, které jsme charakterizovali v předchozích číslech časopisu, vymezení se jako enkláva.

X9 – Lesní kultury s nepůvodními dřevinami

Do této jednotky patří porosty dřevin vysázených na místech původních lesů, zalesněné louky nebo pole. V některých případech lze rozlišit

mapované porosty na **Lesní kultury s nepůvodními dřevinami – jehličnany (X9A)** a **Lesní kultury s nepůvodními dřevinami – listnáče (X9B)**. Z jehličnanů se na území Krkonoš setkáme zejména s výsadbou smrku nebo modřinu.

X10 – Paseky s podrostem původního lesa a X11 – Paseky s nitrofilní vegetací

Po vykácení lesa na pasekách může nastat následující situace. Na pasece se rozvine vegetace, která svojí skladbou odpovídá bylinnému podrostu lesa ve svém okolí. Nejčastěji k tomu dochází na živinami chudých půdách, a proto se tento biotop hojněji nalézá ve vyšších polohách. Pak mluvíme o prvním biotopu **Paseky s podrostem původního lesa (X10)**.

Když ale na pasece nalezneme charakteristickou vegetaci pasek, které často dominuje např. vrbka úzkolistá a další byliny náročné na světlo a živiny, mluvíme o druhém biotopu **Paseky s nitrofilní vegetací (X11)**.

Štovík alpský se na mnoha místech v Krkonoších intenzivně šíří na úkor původních horských luk

X12 – Nálety pionýrských dřevin

Spontánní nálety dřevin např. na louce, kterou nikdo dlouho neseká, známe asi všichni. Nejčastěji mezi dřevinami objevíme břízy, osiky nebo smrky. Pokud se péče nedostaví delší dobu, může z náletu vyrůst hájek a později menší les. Do této jednotky také zařazujeme nálety stromů v lomech, výsypkách apod.

X13 – Nelesní stromové výsadby mimo sídla

Sady, parky, zahrady, hřbitovy, stromořadí či větrolamy, to všechno spadá do zmíněné jednotky. Jak je vidět, všechno, co jsme vyjmenovali, tvoří součást přirozené mozaiky krajiny tak, jak jsme na ni zvyklí. Zkusíte si představit krajinu bez stromořadí, pruhů keřů a stromů na mezích a podél cest. Myslím, že každému vnímavému oku by chyběly tyto zachytné linie, vedoucí zrak z údolí na kopec a zpátky. Takže zásah lidské ruky může být i ke prospěchu krajiny, pokud je ruka dostatečně citlivá.

X14 – Vodní toky a nádrže bez ochranné významné vegetace

O významu vody pro člověka i o tom, jak dobře, či špatně s vodou hospodaří, se popsalo už mnoho stránek papíru. Do výše popsané jednotky spadlo všechno kolem vody, co člověk svojí rukou proměnil, a bohužel mnohokrát necitlivě (např. vybetonované strouhy malých potoků, meliorační kanály). V takto „upravených“ tocích je kvalita vody nízká a také se zde nevyvíjí žádná vegetace. A pokud přece něco vyroste, tak se většinou jedná o jeden druh, který je schopný žít ve ztížených podmínkách. Často se zde setkáme také s nepůvodními druhy rostlin našich vod, které časem mohou mít invazní charakter.

Povídáním o člověkem ovlivněných či vytvořených biotopech jsme zakončili výčet všech biotopů, které byly na území Krkonoš v rámci mapování biotopů soustavy Natura 2000 zachyceny. Snad se povedlo přidat další kamínek do mozaiky vědomostí o fungování ekosystému našich nejvyšších hor.

foto Kamila Antořová, Karel Hník a Irena Špatenková